

Barneretten i de nordiske land: Temaer i tiden

Caroline Adolphsen, Hrefna Friðriksdóttir, Hanne Hartoft, Pernilla Leviner, Kirsten Sandberg og Elisabeth Gording Stang

Sammendrag

I 2017 holdt "Nordiske nettverk av barnerettsforskere" sitt første seminar. Der ble det holdt en innledning fra hvert land om hva man var opptatt av i barneretten for tiden, og hvor den var på vei. I denne artikkelen presenteres disse bidragene fra Sverige, Danmark og Norge, i oppdatert form og med kobling til barnekonvensjonen. Sveriges bidrag dreier seg for det meste om inkorporering av barnekonvensjonen i svensk rett, noe som har vært kontroversielt, men som nå er bestemt. Danmarks bidrag tar for seg barnets beste i familiesaker, barnevennlig strafferettspleie når barnet er fornærmet (offer), forlengelse av foreldelsesreglene for overgrep mot barn med tilbakevirkende kraft, og det nye "Ungdomskriminalitetsnævn" for barn under 15 år som begår det som betegnes som kriminalitet. I det norske bidraget behandles barns rettsvern mot vold og seksuelle overgrep, barn i fengsel og de norske barnevernssakene som står for Den europeiske menneskerettighetsdomstol. Alt i alt ser vi at det er ganske stort fokus på bedring av barns rettsstilling i de nordiske land, ut fra barnekonvensjonen. Men landene velger ulike måter å gjøre det på, og temaer og løsninger er ikke nødvendigvis de samme.

Innledning⁰¹

Barns rettsstilling er forskningstema for mange rettsforskere ved universiteter, høyskoler og andre insitusjoner i de nordiske land. På slutten av 2016 ble det tatt initiativ til et «Nettverk av nordiske barnerettsforskere». Nettverkets første seminar ble holdt i Oslo i november 2017, hvor deltakerne fra hvert land ble bedt om å holde et innlegg om aktuelle barnerettslige problemstillinger i det enkelte land. Innleggene fra Sverige, Norge, Danmark og Island, i oppdatert form, ligger til grunn for denne artikkelen.⁰² Siden dette er et genuint nordisk samarbeid, er innleggene tatt inn slik de er skrevet av den enkelte forfatter, og de er beholdt i sin opprinnelige språkdrakt. Punkt to om inkorporering er likevel skrevet om til norsk for en mer helhetlig fremstilling.

Formålet med nettverket er å fremme barnerettsforskningen i de nordiske land, ikke minst

gjennom komparative perspektiver. Det ligger godt til rette for en sammenligning, idet barneretten i landene har mye til felles i sine rettslige og verdimessige utgangspunkter, samtidig som man til dels har valgt ulike rettslige løsninger. FNs barnekonvensjon er et felles rammeverk, som landene likevel i noen grad forholder seg ulikt til.

I to av landene er barnekonvensjonen inkorporert i nasjonal lovgivning, i Norge fra 2003 og Island fra 2013. I Sverige er dette nå bestemt, men ikke trådt i kraft, og i Danmark har alle forslag om inkorporering blitt forkastet. Disse ulike prosessene er interessante, og en nærmere fremstilling gis i punkt 2 nedenfor, med en utdyping i Sveriges del av artikkelen.

For konvensjonens tredje tilleggsprotokoll som gir barn individuell klagerett til FNs barnekomité, er situasjonen nærmest motsatt. Den

er ratifisert av Danmark, mens de tre andre landene ikke har sluttet seg til den. I Norge er forslag om dette blitt forkastet flere ganger, under regjeringer av forskjellig farge. I Sverige er det for tiden heller ingen planer om å ratifisere klageprotokollen.

Nedenfor behandles ulike spørsmål i tilknytning til barns rettigheter. Sveriges bidrag dreier seg for det meste om inkorporering av barnekonvensjonen i svensk rett, og er derfor satt først, men også andre initiativ blir nevnt. Bidragene fra de øvrige landene følger alfabetisk. I det danske bidraget behandles barnets beste i familiesaker, barnevennlig strafferechtspleie når barnet er fornærmet (offer), forlengelse av foreldelsesreglene for overgrep mot barn med tilbakevirkende kraft, og det nye Ungdomskriminalitetsnævnet for barn under 15 år som begår det som betegnes som kriminalitet. For Islands del behandles barne-loven, surrogati og barnevern. Norges bidrag tar opp barns rettsvern mot vold og seksuelle overgrep, fengsling av barn og de norske barnevernsakene som står for Den europeiske menneskerettighetsdomstol. Til slutt blir trådene samlet og noen ulikheter og fellestrekk blir trukket frem.

Inkorporering av barnekonvensjonen i sin helhet i nasjonal lov?

Spørsmålet om hvordan barnekonvensjonen skal innarbeides i nasjonal lovgivning, har voldt hodebry i alle landene. Det store spørsmålet er om den skal inkorporeres i sin helhet, og med hvilken status. Diskusjonene om inkorporering har likevel pågått over lengre tid i noen land enn i andre.

I Norge har FNs barnekonvensjon vært en del av det norske lovverket siden den i 2003 ble inkorporert i Menneskerettsloven (ved lov 1. august 2003 nr. 86). Denne loven gjør Barnekonvensjonen og de andre inkorporerte konvensjonene til norsk lov i sin helhet, og gir dem forrang (prioritet) fremfor andre lover hvis det skulle oppstå en konflikt. Da men-

neskerettsloven ble vedtatt i 1999, var ikke Barnekonvensjonen med, og Stortinget ba Regjeringen om å komme tilbake med forslag om hvordan denne kunne gjøres til norsk lov. Under forberedelsen av et slikt forslag ble det grundig diskutert om dette burde skje i form av delvis transformasjon (synliggjøring), altså ved at noen av bestemmelsene i konvensjonen ble innarbeidet i ulike lover, eller i form av inkorporering, ved at den i sin helhet ble tatt inn i menneskerettsloven. Man bestemte seg for å inkorporere konvensjonen, men innarbeidet i tillegg noen av bestemmelsene i andre lover. Som følge av at den ble inkorporert – for 16 år siden – fikk Barnekonvensjonen langt større oppmerksomhet enn den hadde hatt før, ikke minst i juridisk sammenheng. Sett fra et barnerettslig ståsted har inkorporering vært en stor fordel, ved at konvensjonens bestemmelser kan brukes direkte. Det har i ettertid vært lite kritikk av at dette skjedde, noe som kan ha sammenheng med at domstolene ikke oppfattes å gå for langt i sin tolking av konvensjonen.

På Island ble FNs barnekonvensjon inkorporert i sin helhet i lov nr. 19/2013. Formålet var å sikre en bedre rettslig status for barna og større bevissthet om barns rettigheter (Alpt. 2012-2013, dok. 155 – sak 155). Loven gir likevel ikke konvensjonen forrang fremfor andre lover, men innebærer en forpliktelse til å ta hensyn til konvensjonens bestemmelser i lovgivning, forvaltning og enkelte rettsaker. Ved inkorporeringen ble det også lagt vekt på viktigheten av stadig å innarbeide enkelte bestemmelser i ulike lover. I 2017 publiserte det islandske Barneombudet en rapport om fremstående årsaker til bekymring. Rapporten legger vekt på mange temaer som er viktige for barn og hvor det er behov for styrking av barns rettigheter, blant annet behov for mer synliggjøring og kunnskap om konvensjonen, forsterkning av ressurser på mange ulike felt, vern mot vold og respekt for barns privatliv, barns rett til å uttale seg og hensynet til barnets beste i ulike sammenheng.⁰³ I 2019 fikk Barneombudet et utvidet mandat med det

formål å bidra til å fremme barns interesser i samfunnet. Barneombudet skal nå blant annet aktivt innhente og formidle opplysninger om barnas forhold i samfunnet, som skal brukes til å utvikle strategier på nasjonalt og kommunalt nivå.

Danmark har ratifisert konvensjonen. I den forbindelse konstaterte lovgiver (Folketinget) at det var «normharmonisk», det vil si at man gikk ut fra at sektorlovgivningen allerede var i overensstemmelse med konvensjonen. Denne formen for innarbeiding er folkerettslig sett gyldig, men gir ofte grunn til usikkerhet med hensyn til konvensjonens status. Det er ingen tvil om at konvensjonen er en rettskilde, altså at borgerne kan påberope seg den når saker behandles hos myndigheter eller domstoler, og tilsvarende er såvel staten som regionale, kommunale og andre myndigheter forpliktet til å leve opp til konvensjonen. Konvensjonen skal følges med mindre Folketinget vedtar en lov som direkte går imot den. Det ville likevel styrke barns rettsstilling om konvensjonen ble inkorporert ved lov, da myndighetene i så fall også kunne håndheve konvensjonen overfor private organisasjoner (f.eks. privatskoler). Spørsmålet er flere ganger behandlet grundig på embetsmannsnivå, senest i Betænkning nr. 1546/2014. Det er fremsatt atskillige forslag om å inkorporere Barnekonvensjonen ved lov, senest ved beslutningsforslag 45/2018, men det er ikke politisk flertall for dette. Motstanderne argumenterer ofte med at konvensjonens begreper er meget brede (f.eks. uttrykket barnets beste). Hvis den nødvendige tolkingen flyttes fra lovgiver (Folketinget) over til domstolene, forskyves maktfordelingen, noe motstanderne av inkorporering ikke ønsker.

I Sverige ble det i 2018 bestemt at Barnekonvensjonen skal inkorporeres, altså gjøres til svensk lov i sin helhet, med virkning fra 2020. Den skal likevel ikke gis prioritet foran andre lover. Siden spørsmålet om inkorporering utgjorde en viktig del av det svenske bidraget til denne artikkelen, er det beholdt nedenfor og utdypes ikke nærmere

her. Bidraget gir et innblikk i prosessen og diskusjonene frem til beslutningen om inkorporering, og det vises at det er usikkerhet om hva dette innebærer.

Barnrätten i Sverige – en lägesrapport om reformer och inkorporering av FNs barnkonvention⁰⁴

Bakgrund

För rättsvetenskapliga forskare som inriktar sig på frågor som rör barn, rätt och barns rättigheter i Sverige saknas det inte reformer och initiativ att studera och problematisera. Under det senaste decenniet har frågor som rör barns rättigheter i allt högre grad kommit upp på agendan i Sverige och många reformer har genomförts, inte sällan med hänvisning till FN:s barnkonvention, dvs. att Sverige bättre ska leva upp till kraven som ställs i konventionen. Detta kan ses i kontrast till situationen när konventionen ratificerades i Sverige för 30 år sen (1990). Då ansågs inte några specifika förändringar behövas och Sverige reserverade sig inte i något avseende. Istället uttalades i propositionen som föregick ratificeringen att det förelåg god överensstämmelse, dvs. normharmonisk, mellan barnkonventionen och Sveriges allmänna politik på familjeområdet (Prop. 1989/90:107, s. 27). Därefter har dock alltså, som ett resultat av att brister successivt identifierats i förhållande till konventionen en lång rad reformer genomförts i syfte att öka barnkonventionens genomslagskraft. Fokus har framförallt legat på att föra in principen om barnets bästa och barnets rätt att komma till tals i en rad lagar, exempelvis, utlänningslagen, föräldrabalken, socialtjänstlagen och skollagen.

Trots alla dessa reformer som haft som syfte att stärka barns rättigheter och förbättra barns livsförhållanden uppmärksammas dock fortfarande brister. Som en konsekvens av detta började för knappa tio år sedan inkorporering av barnkonventionen och ett därmed sammankopplat stärkande av barns rättigheter att diskuteras av exempelvis Unicef,

Rädda barnen och Barnombudsmannen. Inkopporering är också något som FN:s barnrättskommitté i sina sammanfattande kommentarer efter granskning av Sverige har framfört som viktigt för att efterleva konventionen (FN:s barnrättskommittés CRC/C/SWE/CO/5, 2015 avsnitt 8). Som kommer beskrivas närmare nedan har nu – med stöd i den så kallade Barnrättighetsutredningens förslag (SOU 2016:19) – Riksdagen fattat beslut om att så ska ske i januari 2020. Enligt propositionen är inkopporering ett viktigt och nödvändigt steg för att stärka barns rättigheter,⁰⁵ men andra – inte minst juridiska remissinstanser – har varit skeptiska eller kritiska.⁰⁶

I denna text ska situationen för barnrätten och barns rättigheter i Sverige beskrivas och problematiseras. Efter en beskrivning av några pågående centrala reformer som rör barn ligger sedan fokus på det som kan kallas inkopporeringsprocessen och vad detta beslut kan komma att få för effekt.

Något om reformer inom olika rättsområden

Som nämnts ovan har reformeringstakten på barnrättsområdet ökat under senare år. I en så kort text som denna är det inte möjligt att beskriva allt som har genomförts nyligen eller som pågår för närvarande. Det mest centrala i Sverige just nu är också inkopporeringsprocessen som kommer beskrivas nedan, men några ord ska ändå sägas om några pågående initiativ och förändringar som rör barns rättigheter.

En viktig utredning som gjorts är den så kallade LVU-utredningen som innefattar förslag om en helt ny lag på barnskyddsområdet (SOU 2015:71). Syftet med förslagen som presenterades i betänkandet som lades fram 2015 är övergripande att stärka barnrättsperspektivet och rättssäkerheten för barn och unga som tvångsvårdas enligt lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Detta betänkande har dock ännu inte lett till lagstiftning och det är osäkert vad som

händer. Möjligen har man väntat på att se vad som händer med inkopporering av barnkonventionen. Detsamma gäller kanske även ett betänkande från 2017 som rör vårdnadstvister men som inte har lett fram till någon proposition (SOU 2017:6). Här läggs förslag fram på hur konflikter mellan föräldrar ska kunna förebyggas och hur fokus på barns rättigheter och behov i vårdnadstvister ska kunna förstärkas.

Under senare år har också förslag lagts fram för att särreglera vissa brott mot barn. Exempelvis lades i betänkandet som ligger till grund för beslut om inkopporering av barnkonventionen ett förslag om särreglering av misshandel av barn fram (SOU 2016:19). Avsikten anges vara att bekämpa våld mot barn och att misstankar om våld mot barn i högre grad ska leda till åtal och fällande dom. Inte heller detta förslag har dock lett till lagstiftning. Bekämpande av våld mot barn är också syftet med de nyligen framlagda förslagen att införa en särskild straffbestämmelse om barnäktenskap, en specifik straffskärpningsgrund för brott med hedersmotiv samt ett utreseförbud för barn som riskerar att föras utomlands för att ingå äktenskap eller könsstympas (SOU 2018:69). Nyligen har också ny lagstiftning införts vad gäller förbud mot erkännande av barnäktenskap (Prop. 2017/18:288).⁰⁷ Det kan dessutom konstateras att den nyligen omvalde statsministern Stefan Löfven i sin regeringsförklaring från januari 2019 betonar vikten av att samhället agerar kraftfullt mot hedersbrott.⁰⁸

Barnrättsliga frågor har också diskuterats mycket kopplat till migrationspolitiken och utlänningslagen. Den kompletterande utlänningslagen som trädde i kraft i juli 2016 (lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstånd) innebär begränsningar som kan ifrågasättas ur ett barnrättsligt perspektiv i och med dess prioritering av tillfälliga uppehållstillstånd och begränsade möjligheter till familjeåterförening.

Nu har vissa uppluckringar avseende detta föraviserats genom politiska uppgörelser efter valet 2018, men hur det faktiskt blir återstår att se. En mycket uppmärksam fråga är också den om åldersbedömningar, dvs. medicinska bedömningar av unga persons ålder, vilka kan få stor betydelse för enskildas möjligheter att få uppehållstillstånd.⁹

Här kan även nämnas att föräldrabalken (1949:381) under det senaste året genomgått stora förändringar i frågor som rör utökade möjligheter att genomföra adoptioner utan vårdnadshavares samtycke, utvidgade förutsättningar för assisterad befruktning med donerade könsceller samt nya regler avseende fastställande och upphävande av föräldraskap (Prop. 2017/18:121; Prop. 2017/18:155. Även om flera förändringar som genomförts riktar in sig på barns rätt till information om sitt ursprung m.m. och att principen om barnets bästa införts specifikt i kapitlet som rör adoption, är det osäkert vad dessa förändringar faktiskt kommer att innebära för barns rättigheter. Den frågan måste sägas ha stått i bakgrunden i dessa reformer till förmån för det i och för sig vällovliga strävandet efter att stärka likabehandling av de vuxna som önskar att få barn och få föräldraskap registrerat.

Under senare år har även utredningar och reformer som rör unga lagöverträdare genomförts. Övergripande kan dessa reformer sägas drivas av vad som kan kallas en «tough-on-crime» agenda. Nyligen lade den så kallade Ungdomsreduktionsutredning fram ett betänkande som innehåller förslag om slopande av «straffrabatter» för straffmyndiga under 21 år, vilket exempelvis innebär att en 18-åring kan dömas till livstids fängelse (SOU 2018:85). När det gäller unga lagöverträdare kan även den mediauppmärksamhet som det fall som kommit att kallas Kevinfallet rönt under 2017 nämnas.¹⁰ Fallet rörde mordet på en fyraårig pojke – Kevin – samt förundersökningen med misstankar mot två bröder, då fem och sju år gamla.

Bröderna förhöordes och fanns vara skyldiga men då de inte var straffmyndiga prövades inte deras skuld i domstol. Efter granskning av både Dagens nyheter och Sveriges television återupptogs förundersökning och i mars 2018 avskrevs misstankarna mot de två bröderna. Fallet väckte frågor om hur brott begånga av barn och unga utreds och hanteras samt även möjligheten och lämpligheten att genom så kallad bevistalan¹¹ pröva misstankar mot icke-straffmyndiga barn.¹²

Detta är som sagt långt ifrån en heltäckande beskrivning utan snarare ett axplock av pågående diskussion och lagstiftningsinitiativ på det barnrättsliga området. Reformeringstakten är hög, men nu står vi inför att barnkonventionen ska inkorporeras och det finns som framgår ovan möjligen en tendens att avvakta vad det kommer att innebära innan reformer genomförs. Möjligen finns det, som kommer att diskuteras nedan, en övergripande oförmåga från politiskt håll att ta tag i större barnrättsliga frågor¹³, men också en ovilja att göra nödvändiga ställningstaganden i samband med inkorporeringen. Istället lämnas svåra barnrättsliga frågor till rättstillämparen utan särskilt mycket stöd i lagstiftning och förarbeten.

Om inkorporeringsprocessen och betydelsen av att barnkonventionen blir svensk lag

Vägen fram till inkorporering

Som beskrivits inledningsvis började frågan om inkorporering som ett sätt att stärka barns rättigheter att diskuteras mer och mer för cirka tio år sedan. Mot denna bakgrund tillsatte den dåvarande alliansregeringen i mars 2013 en kommitté som tog namnet Barnrättighetsutredningen. Enligt direktiven skulle kommittén kartlägga nationell rättsöverensstämmelse med barnkonventionen och analysera för- och nackdelar med in-

korporering (Dir. 2013:35). Mitt i kommitténs arbete blev det regeringsskifte och den nyvalde statsministern Stefan Löfven uttalade i sin regeringsförklaring i oktober 2014 att regeringen ska påbörja arbetet med att göra barnkonventionen till svensk lag. Barnrättighetsutredningen fick nya direktiv att istället för att utreda om konventionen skulle inkorporeras ge förslag på *hur* detta skulle genomföras (Dir. 2015:17), och ett betänkande med ett sådant inkorporeringsförslag lades som beskrivits ovan fram i mars 2016 (SOU 2016:19). I korthet innefattade förslaget att barnkonventionen ges status som svensk lag, men att grundlagarna hierarkiskt ska stå över konventionen.¹⁴

När remissinstanser lämnade in sina yttranden under hösten 2016 framkom att det fanns olika syn på förslagets lämplighet och rimlighet. Flera centrala remissinstanser, däribland Barnombudsmannen, Unicef Sverige och Rädda barnen, var positiva till förslaget och tillstyrkte inkorporering och sättet på vilket detta skulle göras, men vissa farhågor och kompletterande förslag lyftes också fram. Vissa instanser intog vad som kan beskrivas som en mer neutral till skeptisk hållning där delar av förslaget och sättet att inkorporera avstyrktes,¹⁵ och några instanser var starkt kritiska till inkorporering.¹⁶ Det kan sammanfattningsvis konstateras att vissa remissinstanser framförde kritik mot *sättet att inkorporera*, främst att barnkonventionen enligt förslaget inte ges särskild status på det sätt som Europakonventionen har genom skydd i grundlag, och andra ställer sig negativa till *inkorporering helt och hållet*. Ingen instans framförde kritik mot att barns rättigheter enligt barnkonventionen ska förverkligas i svensk rätt. De kritiska remissinstanserna tycks istället i hög grad vara överens om att transformering, snarare än inkorporering, skulle vara en bättre metod för att förverkliga konventionen. Även Lagrådet var kritiskt och lyfte i sitt yttrande till den senare föreslagna propositionen

fram att konventionens artiklar är för allmänt hållna och utformade på ett sätt som gör att de inte passar för direkt tillämpning i enskilda fall (Lagrådets yttrande 2017). Lagrådet betonar även att det är olämpligt att lämna över rättsbildningen till tillämpare och anför i denna del följande:

Det framstår som bekymmersamt att lägga ansvaret på rättstillämpningen med tanke på att konventionsbestämmelserna ska tillämpas i enskilda fall, inte bara av domstolar och andra rättsliga instanser, utan av alla statliga och kommunala befattningshavare som handlägger ärenden rörande barn. Auktoritativa besked i rättstillämpningen kommer att dröja och alla frågor kommer inte att besvaras på det sättet. Det blir då särskilt problematiskt om riksdagen avstår från att på vanligt sätt ge rättstillämpningen sådant stöd för lagens tolkning som behövs. (Lagrådets yttrande 2017, s. 4)

Trots kritik från remissinstanser och Lagrådet kom i mars 2018 besked om att regeringen fattat beslut om att föreslå en lag om inkorporering av konventionen.¹⁷ Förslaget ligger i linje med det som Barnrättighetsutredningen rekommenderade och det anförts att inkorporering innebär ett förtydligande av att rättstillämparna i mål och ärenden ska tolka svenska bestämmelser i förhållande till barnkonventionen (Prop. 2017/18:186, s. 1). Bedömningen som regeringen gör är att det inte finns skäl att särskilt reglera barnkonventionens ställning i förhållande till annan lagstiftning, dvs. konventionen föreslås få status som «vanlig lag» (Prop. 2017/18:186, s. 85). I propositionen som Riksdagen i juni 2018 röstade igenom föreslogs också att vägledning för tolkning och tillämpning av konventionen skulle tas fram, och en särskild utredare tillsattes även för att genomföra en kartläggning för att belysa hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med barnkonventionen och därmed kunna föreslå behövliga reformer av nationell rätt (Prop. 2017/18:186, s. 90 och 97; Dir. 2018:20).

Innebörd och möjliga konsekvenser av inkorporeringen

Det råder som framgår ovan viss osäkerhet och oenighet i om inkorporering på det sätt som beslutats är det mest lämpliga och vad reformen kommer att innebära vet vi ännu inte då denna sträder i kraft i januari 2020. Det vi vet är att Sverige fortsatt kommer att ha en folkrättslig förpliktelse att följa konventionen. Också framöver kan konventionen därmed fungera utfyllande och som tolkningsmedel vid tillämpning av annan lag. Eftersom konventionen får status som «vanlig» lag, dvs. inte får något grundlagsskydd (vilket har kritiserats), kommer annan lagstiftning troligen även fortsatt att kunna tillämpas framför barnkonventionen om det finns en så kallad normkonflikt. Det vi vet är också att efterlevnaden av barnkonventionen och förutsättningarna för att skapa goda uppväxtvillkor för barn, oavsett konventionens status, kräver tydliga politiska avvägningar och prioriteringar inom olika rättsområden och sektorer.

En risk är dock att nödvändiga förtydliganden och vägledning inte kommer att ges, vilket kan leda till att ansvaret för att göra svåra avvägningar och prioriteringar som i grunden är politiska lämnas till rättstillämparen (Leviner 2018 a). Det som framförts i förarbeten är att rättsutvecklingen ska ske genom praxis. Här är det dock viktigt att betona att i ärenden som gäller barn är tillämparen inte bara domstolar utan oftast förvaltningsmyndigheter. Att domare har kompetens att tolka och tillämpa en internationell konvention bör kunna tas för givet, men samma förväntan kan inte självklart ställas på myndighetshandläggare. Detta stämmer med vad Lagrådet lyfte fram i sitt yttrande, se ovan. Oavsett vem rättstillämparen är kan tillämpningen komma att bli komplicerad då barnrättsliga frågor och ärenden inte sällan aktualiserar svåra avvägningar och balanseringar mellan olika intressen och rättigheter.

En fråga som ansluter till detta är frågan om hur «barnärenden» över huvud taget ska komma till domstolar. För att de

högsta domstolarna ska kunna komma med principiella uttalanden till stöd för rättstillämpningen måste någon klaga på beslut som fattats av myndigheter och väcka talan i domstol. Det förutsätter, åtminstone när det gäller yngre barn, att någon uppmärksammar och företräder barnet och verkar för att barnets intressen ska tillgodoses. I detta avseende kan det konstateras att möjligheterna för barn att företrädas av någon annan än deras vårdnadshavare är begränsade, vilket innebär att det ställs krav på att vårdnadshavare i alla lägen ska ha sina barns intressen för ögonen och agera i enlighet med dessa. Så är inte alltid fallet. Barns rätt till delaktighet som införts och förstärkts i svensk rätt inom flera rättsområden leder inte automatiskt och nödvändigtvis till att fler fall kommer till domstol. Reformerna har inte inneburit fler möjligheter för barn att företrädas av rättsliga representanter osv. Om barn inte har möjlighet att utkräva sina rättigheter kommer inte mål och frågor att komma till vare sig förvaltningsmyndigheter eller domstol och därmed kommer inte heller den rättsutveckling som förutsätts i propositionen att ske. Den osäkerhet som beskrivits förstärks ytterligare av att regeringen skickar motstridiga signaler om vikten av barns rättigheter. En sådan motstridighet som lyfts av olika remissinstanser, men som det i övrigt är anmärkningsvärt tyst om är, att barnkonventionen inkorporeras samtidigt som det inte tycks finnas några planer på att ratificera barnkonventionens tredje tilläggsprotokoll om individuellt klagomålsförfarande. Eftersom syftet med protokollet är att ge större möjligheter för barn att faktiskt utkräva sina rättigheter är en sådan ratificering helt central i relation till inkorporeringen.¹⁸

Det är också problematiskt att besluta om inkorporering utan att dessförinnan närmare analysera innebörden av artikel 2 om icke-diskriminering i svensk rätt. En sådan analys skulle vara önskvärd inte minst mot bakgrund av tidigare uttalanden i förarbeten som – tvärtemot lydelsen i konventionens artikel 2 – indikerar

en slags officiell uppfattning att det varit accepterat att det skulle finnas ett «nedtrappat ansvar» för barn som befinner sig i Sverige utan tillstånd (SOU 1997:116; prop. 2012/13:58). Legitimiteten i dessa svenska uttalanden kan nu ifrågasättas efter yttranden från FN:s barnrättskommitté avseende Sverige där vikten av icke-diskriminering betonas.¹⁹ Presumtionen måste vara likabehandling av varje barn som vistas i landet och att det därmed inte finns rättsligt godtagbara skäl att behandla barn i Sverige olika beroende på vilken rättslig status de (eller deras vårdnadshavare) har (jmf. Leviner 2018 b; Zillén 2019). Hur lagstiftaren ser på detta skulle ha behövt tydliggöras i förarbeten och faktiskt oavsett vilken ställning konventionen har. Detta är en av de mest brännande frågorna som behöver hanteras i svensk barnrätt just nu.

Att det kvarstår så många frågetecken avseende inkorporering föranleder oro för att reformen enbart blir symbolisk och en slags politiskt alibi snarare än ett verkligt verktyg för att stärka barns rättigheter i Sverige. Med det är inte sagt att det nödvändigtvis måste bli så. Bara det faktum att inkorporering diskuteras kan troligen i sig ha positiva effekter för barns rättigheter och livsförhållanden. Samtalet om barns rättigheter har en självständig betydelse som en reformmekanism som i jämförande studier har visat sig vara viktig i många länder som gått igenom liknande processer (Lundy m.fl. 2013). Det är dock osäkert om inkorporeringen i den form som nu beslutats kommer få de positiva effekter som lagstiftaren och inkorporeringens förespråkare förväntar sig. Utmaningarna för att realisera barns rättigheter och barns möjligheter att leva goda liv kvarstår oavsett barnkonventionens status och det är därför önskvärt med en diskussion om vad det faktiskt är Riksdag och Regering vill uppnå. Hur vill vi i Sverige idag att alla barn ska ha det och vilket pris är vi beredda att betala? Ställningstaganden i denna fråga påverkar alla reformer på barnrättsområdet under kommande år i Sverige.

Barneretten i Danmark – aktuelle tema

Børnevenlig retspleje – når børn er forurettet²⁰

Domstolsbehandling er nok den myndighedshandling, som opleves mest fremmedgørende af borgerne. Både de fysiske og de formelle rammer bidrager til dette. Dette gør sig gældende både i civilretlige og strafferetlige sager, men mange mennesker vil nok opleve straffesager, som særligt indgribende. Forud er et efterforskningsforløb hos politiet. Også dette er uvant, og kan opleves som intimiderende, især for den forurettede (offeret). Disse problematikker forstærkes, når børn er involveret, og begrebet «børnevenlig retspleje» er opstået. Der har i dansk ret været en klar tendens til at omsætte begrebet i praksis.

I løbet af de seneste 10–15 år har politiets og domstolenes sagsbehandlingsmetode når børn er ofre for vold eller seksuelle overgreb ændret sig markant. Selv om det ikke er muligt at påvise Børnekonventionens isolerede betydning for dette, vil ingen formentlig bestride, at konventionen har spillet en rolle.

Børnesynet har ændret sig. Legemlig afstraffelse eller anden krænkende handling er ifølge Forældreansvarslovens § 2, stk. 2, ikke tilladt, og børns integritet tages alvorligt. Endvidere ses børn som troværdige informanter – en erkendelse, der bl.a. understøttes af video m.m. som har dokumenteret, at voksne kan begå overgreb, som de fleste ikke har fantasi til at forestille sig.

Sager om vold og seksuelle overgreb er vanskelige straffesager – særligt når offer og gerningsmand har en nær relation. Der er ikke vidner, offeret fortæller ikke om overgrebene, og skader opdages ikke. Dette gælder især, når offeret er et barn. Efterforskningen skal afdække, om det kan forventes, at anklagemyndigheden kan bevise at gerningsmanden er skyldig. Dette er svært, fordi den formodede gerningsmand typisk nægter sig

skyldig. Selv om barnet afgiver en troværdig forklaring, er der ikke andre beviser af mere objektiv karakter. Derfor henlægges en række sager på «bevisets stilling». Hvis anklageren vurderer, at der er nok beviser til at sagen skal føres i retten, kan retten kun lægge vægt på beviser, der er ført i retten. Dette indebar tidligere, at både den forurettede (barnet) og den tiltalte skulle afhøres i retten. Det er ubehageligt og særligt vanskeligt for et barn.

I en retsstat må principper, som sikrer den tiltalte en *fair rettergang* vægtes højt, hvilket også følger af Den europæiske Menneskerettighedskonvention, artikel 6. Et grundlæggende princip er *bevisumiddelbarhed*. Derfor er afhøringerne, som fremgår af politiets rapporter, ikke beviser, men kun arbejds-papirer, som bl.a. giver anklageren baggrund for at stille spørgsmål i retten. Dermed ruller sagen op for dommerne, som samtidig vurderer vidnets troværdighed. Et andet grundlæggende princip er, retten til at *modafhøre* vidner (herunder forurettede). Dette er en retssikkerhedsgaranti for tiltalte. En afbalancering af de forskellige hensyn har dog ført til en række ændringer i den praktiske gennemførelse af sagerne, hvoraf de mest markante omtales i det følgende.

Bistandsadvokat, video og børnehus

Børn, der skal afgive forklaring til politiet på grund af mistanke om, at de har været udsat for vold eller seksuelle overgreb, er berettiget til en *bistandsadvokat*, ifølge Retsplejelovens § 741 a. Bistandsadvokaten kan overvære afhøringer af den forurettede hos politiet og i retten, og kan stille spørgsmål f.eks. om dørlukning eller erstatningskrav men ikke vedrørende tiltaltes skyld. Endvidere skal bistandsadvokaten yde personlig støtte og vejledning.

Ordningen med *videoptagelse af* afhøringer af børnene er udviklet gennem nogle tiår. Det begyndte med at politiet optog børnenes forklaringer på bånd, som retten skulle give

tilladelse til blev afspillet. I 2003 blev videoafhøringer første gang lovreguleret, og lovgivningen er efterfølgende justeret. I dag afhøres børn under 13 år til video jf. Retsplejelovens § 745 e. Hvis sagen vedrører seksuel krænkelse eller vold begået af *barnets nærmeste* anvendes videoafhøring af børn under 15 år. I særlige situationer er det muligt for personer op til 18 år. En række formelle regler, herunder at forsvareren må være i monitorrummet, og igennem efterforskeren kan stille supplerende spørgsmål, sikrer en afbalancering af tiltaltes interesser overfor forurettedes. Formålet er at barnet undgår at vidne under retssagen, og kun undtagelsesvist kan retten bestemme, at dette alligevel skal ske.

I erkendelse af, at de forurettede børn typisk har brug for en tværfaglig indsats fra forskellige myndigheder, er der oprettet *børnehus*. Reguleringer herom er i Servicelovens §§ 50 a og b. Formålet er at sikre ekspertise og at forløbet koordineres. Videoafhøringerne foregår i børnehusene, som også udarbejder børnefaglig undersøgelse når det må antages, at barnet på grund af vold eller andre overgreb har behov for særlig støtte efter den sociale lovgivning.

Indskrænket spillerum for forældre og andre omsorgspersoner

En anden tendens er, at synet på *den passiv medvirkende* har ændret sig. Dansk straffelov indeholder i § 23 en bred bestemmelse om medvirken og principielt har det altid været muligt at straffe f.eks. den mor, der «lukkede øjne» for mandens overgreb, men tiltale blev sjældent rejst. I de senere år er der dog flere konkrete eksempler på sager, hvor der er dømt for passiv medvirken. Dette er i slutnoten henvist til nogle eksempler vedrørende seksuelle overgreb og vold. Formelt blev revselsretten afskaffet i 1997 men retspraksis var alligevel tilbageholdende med at straffe forældre for vold mod deres egne børn, idet der blev opretholdt et spillerum for opdragelse. Denne opfattelse er forladt. Det betyder, at når børn og unge

eller socialforvaltningen eller andre på børnenes vegne anmelder forældre for vold, bliver sagerne som udgangspunkt taget alvorligt af politiet, der indleder en efterforskning. Den offentliggjorte retspraksis viser, at der bliver afsagt domme, hvor forældre dømmes for vold i situationer, hvor myndighederne tidligere ville have set i gennem fingre med det, og henført det under forældres opdragelsesfrihed. Der ses også en række sager hvor lærer og pædagoger dømmes for vold over for børn og unge.

Forældelsesregler ændret med tilbagevirkende kraft

Strafferetlig forældelse (preskription)

Forældelsesregler varetager legitime hensyn i et retssamfund, men kan også være en barriere for at opnå retfærdighed.

I dansk strafferet knytter forældelsesfrister i forhold til påtale sig til kriminalitetens grovhed. Reglerne Det er imidlertid anerkendt, at børn og unge, der udsættes for overgreb ofte ikke er i stand til at fortælle om overgrebene før mange år efter, at de har fundet sted. Dette er medvirkende til at straffelovens forældelsesregler er ændret således, at visse forbrydelser vedrørende incest og voldtægt er blevet gjort uforældelige, i situationer, hvor overgrebene blev begået mens ofrene var under 18 år. Ganske kontroversielt er loven givet tilbagevirkende kraft, således at forbrydelser, der ikke inden lovens ikrafttræden er forældede, heller ikke bliver det. Ændringen betyder at de forurettede (ofrene) har mulighed for at anmelde sagen til politiet og få en efterforskning sat i gang, selv om de først som voksne indser, at de er blevet krænkede. I andre situationer, så som kvindelig omskæring, grov vold med alvorlig legemsskade til følge, tvang til ægteskab m.m. regnes forældelsesfristen tidligst fra forurettede fylder 21 år, når forholdene er begået over for en person under 18 år. Det samme gælder, hvis nærtstående har begået blufærdighedskrænkelser over for en person under 15 år.

Civilretlig forældelse

Forældelsesreglerne har også været en barriere for, at børn og unge civilretligt kunne gøre ansvar gældende over for myndighederne, ved at forlange erstatning eller godtgørelse. I medfør af de almindelige forældelsesregler bortfalder krav på erstatning eller godtgørelse som hovedregel, når der er gået mere end 3 år fra kravets stiftelse. I nogle situationer kan tidspunktet for forældelsesfristens begyndelsestidspunkt suspenderes (udskydes), men under alle omstændigheder gælder en absolut forældelsesfrist på 10 år. Problematikken blev belyst i en dom som blev afsagt af Østre Landsret i 2017 – den såkaldte Slagelse-sag – hvor retten nåede frem til, at dansk rets forældelsesregler var uproportionale og en krænkelse af Den Europæiske Menneskerettighedskonvention art. 13 og art. 3. Retten tilsidesatte de nationale forældelsesregler og tilkendte børnene godtgørelse for kommunens svigtende tilsyn under deres anbringelse. På denne baggrund er loven ændret, så forældelsesfristen bortfalder for krav om erstatning eller godtgørelse, der udspringer af at en forvaltningsmyndighed har tilsidesat lovbestemte forpligtelser over for en person under 18 år i forbindelse med overgreb begået over for denne.

Forudsætningen for at være berettiget til erstatning eller godtgørelse i disse sager er at myndigheden er erstatningspligtig. I den juridiske litteratur diskuteres det, hvornår erstatningsgrundlaget er objektivi, dvs. uden, at der er begået fejl fra myndighedens side, og hvornår der kræves *culpa*, som forudsætning for at ifalde ansvar, men under alle omstændigheder er der i de senere år sket et markant gennembrud på børnerettens område, idet flere kommuner er dømt for svigtende tilsyn over for børn og unge. Det har betydet, at en række børn og unge har fået en godtgørelse med henvisning til den tort (eller tortlignende krænkelse) de har lidt, ved at myndighederne ikke har reageret på underretninger om, at de var udsat for vold eller seksuelle overgreb.

Ungdomskriminalitetsnævn og ungelavalder.

Under aktuelle tema er det også relevant at omtale indførelsen af nye begreber som ungdomskriminalitetsnævn og ungelavalder, idet der er kommet hel ny lovgivning om dette i Danmark. Disse regler vedrører sagsbehandling når kriminalitet er begået af unge mellem 10 og 15 år, dvs. af personer under den kriminelle lavalder. Denne gruppe er hidtil mødt med «socialt foranstaltninger». Lovgiver har fundet, at dette er utilstrækkeligt til at imødegå kriminalitet udøvet af «en hård kerne» af unge, der på vej ind i bandemiljøet. Sammensætningen af ungdomskriminalitetsnævnet, som indebærer at afgørelserne træffes af bl.a. repræsentanter fra politiet, har givet anledning til mange indsigelser, men har ikke haft gennemslagskraft. Ungdomskriminalitetsnævnene skal kunne idømme straksreaktioner, som f.eks. at rydde op efter hærværk, eller foretage nyttige handlinger, som at vaske brandbiler. Endvidere kan der idømmes forbedringsforløb af op til 4 års varighed, hvor barnet skal anbringes uden for hjemmet. Selv om denne lovændringen bl.a. ved gentagne henvisninger til princippet om barnets bedste er søgt forklaret som et socialretligt tiltag, må systemet opleves som strafferetligt. Visiteringen til nævnet beror på, at der er en formodning om at de 10–14 årige har begået kriminel adfærd. Endvidere oprettes en særlig ungekriminalforsorg. Det vil sige, at den kriminelle adfærd er i fokus, uden at de sædvanlige retssikkerhedsgarantier (f.eks. advokatbistand) gælder. Der er heller ikke den nødvendige opmærksomhed på de særlige behov, som netop denne gruppe af børn og unge har. Som bla. Børnerådet har givet udtryk for er det stærkt bekymrende – og ikke i overensstemmelse med principperne om børnevenlig retspleje – at det pædagogiske- og behandlende aspekt i den grad nedtones i denne nye lovgivning.

Barnets bedste og barnets mening i sager om forældremyndighed, samvær og bopæl²¹

Princippet om barnets bedste i forældreansvarsloven

Med forældreansvarsloven (FOL) af 2007 skete der et nybrud i de danske regler om forældremyndighed, bopæl og samvær. Lovgivningen skiftede fokus fra et forældreperspektiv til et børneperspektiv, og det bærende retlige princip for afgørelserne blev barnets bedste (forældreansvarslovens § 4). Det fremgår udtrykkeligt af forarbejderne til loven, at Danmark dermed fastslog børnekonventionens artikel 3 i de danske regler, og en af bevæggrundene for at ændre lovgivningen var, at FN's børnekomité havde kritiseret de danske regler for ikke at tage tilstrækkelig højde for barnets perspektiv. Forældreansvarsloven er blevet ændret en række gange siden, men kravet om, at afgørelser efter loven skal træffes ud fra barnets bedste, er fortsat gældende. Med den nye myndighedsstruktur på det familieretlige område, der trådte i kraft d. 1. april 2019, bliver princippet yderligere markeret i lovgivningen (lovens § 1), ligesom de relevante myndigheder bliver specifikt forpligtet til at fokusere på barnets trivsel og beskyttelse af barnet (lovens § 4, 2. pkt.).

Det familieretlige system og forældrenes ansvar

Frem til d. 1. april 2019 har det familieretlige system været opdelt efter sagstyper, således at afgørelser om samvær skulle træffes administrativt, mens afgørelser om bopæl og forældremyndighed skulle træffes af byretten (FOL §§ 11, 14, 17, og 21). Fremadrettet vil hvilken myndighed, der er kompetent til at træffe afgørelse i den konkrete sag, imidlertid ikke alene være afhængig af sagstypen, men derimod af konfliktniveauet i den enkelte sag (FHL kapitel 2). Er sagen kompliceret, skal afgørelsen træffes af familieretten, der ligger under de nuværende byretter, enten der er tale om

en sag om forældremyndighed, bopæl eller samvær. Er sagen ikke kompliceret, kan en administrativ instans, Familieretshuset, træffe afgørelse i samværsager, mens bopæls- og forældremyndighedssager altid skal afgøres ved familieretten. Alle sager skal dog til en start indbringes for Familieretshuset, der skal vurdere, om sagen har et konfliktniveau, der gør det påkrævet, at der tilrettelægges en intensiv indsats, eller om sagen kan oplyses og afgøres efter et mindre intensivt sagsforløb. Hensigten med det nye system har været at sikre, at der er en samlet myndighedsindsats i den enkelte sag, og at afgørelsen om alle forhold vedrørende familien, herunder også en eventuel skilsmisse, træffes til barnets bedste. Ved at udskille de sager, hvor der er et højt konfliktniveau, til en mere omfattende behandling, vil de offentlige ressourcer kunne anvendes på de mest udsatte børn. Omvendt vil de forældre, der selv kan finde frem til en løsning, i højere grad skulle forpligtes hertil. Sidstnævnte understøttes af, at der er indført en obligatorisk separationsperiode for gifte forældre, hvor det er hensigten, at de skal finde frem til en fælles løsning for barnet. I denne periode har forældrene desuden i udgangspunktet begge to status som bopælsforældre, hvilket betyder, at de skal være enige om en række forhold vedrørende deres børns forhold, ikke mindst hvor i landet barnet skal bo.

Inddragelsen af barnet

Mens børnekonventionens artikel 3 er direkte inkorporeret i forældreansvarsloven, er det samme ikke tilfældet for artikel 12 om inddragelse af barnet og barnets perspektiv. Børn kan desuden ikke selv starte eller føre sager efter forældreansvarsloven og heller ikke klage over de afgørelser, der træffes efter loven. Inddragelsen af barnet og barnets perspektiv er (naturligvis) obligatorisk i forældreansvarssager (FOL § 5 og § 34, men det har hidtil været – og er fortsat – den relevante myndigheds ansvar at inddrage barnet og vurdere, på hvilken måde inddragelsen skal ske. Barnet har altså

ikke en ubetinget ret til selv at komme direkte til orde, men kan inddrages via børnesamtaler (direkte inddragelse), børnesagkyndige erklæringer og undersøgelser (indirekte inddragelse) og gennem oplysninger fra voksne i barnets liv (indirekte inddragelse). Manglende inddragelse af et barn i en sag har derfor alene optrådt som en retlig mangel, påpeget af den ene forælder under en ankesag (Adolphsen 2018), men ikke som noget barnet selv har kunnet klage over.

Sådan er det fortsat. Barnets mulighed for en mere aktiv inddragelse i sagen er imidlertid blevet styrket ved, at barnet nu har fået ret til en kontaktperson hos den nyoprettede Børneenhed, og ligesom det nu udtrykkeligt fremgår af den specifikke lovgivning, at barnet har ret til en bisidder. Denne kan ledsage barnet til møder i Familieretshuset og udøve barnets rettigheder f.eks. i forhold til at gøre sig bekendt med sagens dokumenter (FHL §§ 17-18). Sidstnævnte rettighed har barnet – på lige fod med voksne – også tidligere haft i kraft af de grundlæggende forvaltningsretlige regler herom (i FVL § 8). Der er altså alene tale om en tydeliggørelse af retten til en bisidder, og bisidderen modtager ikke betaling fra Familieretshuset. Hvis barnet ikke selv kan finde en bisidder kan Børneenheden i Familieretshuset hjælpe barnet med at finde én (FHL § 15, stk. 2, nr. 2).

Modsat bisidderordningen, er kontaktpersonen en nyskabelse. Dennes rolle er at støtte og rådgive barnet under sagen for at sikre, at barnet kommer så skånsomt igennem sagsforløbet som muligt. Hvorvidt der skal udpeges en kontaktperson for barnet, afhænger af barnets behov for støtte, og afgørelsen træffes af Familieretshuset (FHL § 17, stk. 2, jf. § 15, stk. 2, nr. 1). Forældrene kan ikke modsætte sig, at der udpeges en kontaktperson, hvis det vurderes, at barnet har behov for en sådan. Kontaktpersonen skal ikke udtale sig på vegne af barnet, og barnet får ikke flere muligheder for at deltage i en sag end tidligere. Men ved at der udpeges en kontaktperson, sikres det, at barnets rettigheder – der ellers ville

blive varetaget af forældrene – ikke bliver overset i en konfliktsituation. Kontaktpersonen er altså en myndighedsperson, der skal guide og støtte barnet i forståelsen af sagsforløbet og som skal have fokus på, at sagen tilrettelægges så børnevenligt som muligt, mens bisidderen er barnets egen repræsentant, der ikke er en del af myndighedsarbejdet. Det må forventes, at der gives barnet tilstrækkelig vejledning om, hvilke roller, de forskellige voksne i sagen har, således at barnet ved, at en bisidder er barnets helt egen repræsentant, mens en kontaktperson, er en del af selve myndigheden. Ligeledes må det forventes, at der sker den fornødne koordination mellem en eventuel bisidder og en eventuel kontaktperson, således at barnet slipper for unødvendigt mange gentagelser af oplysninger og spørgsmål, som det allerede har forholdt sig til.

Særligt om sager, hvor der er (mistanke om) vold og andre overgreb

Der har i de senere år været øget fokus på vold og andre overgreb i nære relationer og mod børn i det hele taget.

Som eksempel er der kommet specifikke underrettningsregler (meldepligt) til socialforvaltningen i de tilfælde, hvor der er mistanke om, at et barn har været udsat for vold eller andre overgreb (SEL § 153, stk. 1 og 4) og landets kommuner er forpligtede til at have skriftlige beredskaber for, hvordan man tidligt opsporer sager om overgreb (SEL § 19, stk. 4).

Dette fokus er også overført til de nye regler, da en skilsmisssag eller en sag om forældremyndighed, bopæl eller samvær automatisk vil blive betragtet som en højkonfliktsag, hvis der er begrundet mistanke om vold (FHL § 7 og kapitel 10). I disse tilfælde stilles der ikke krav om, at den (antageligt) forurettede part deltager i forligsbestræbelser, og her stilles der heller ikke krav om en tvungen separationsperiode med delt bopæl. Endelig blev der i april 2019 vedtaget en lov, hvorefter der i forældreansvarsloven (§ 4 a) vil være en eksplicit formodning for, at det *ikke* er til barnets bedste,

at en forælder, der er dømt for visse typer personfarlig kriminalitet, har del i forældremyndigheden over barnet, er bopælsforælder eller har samvær med barnet. Det skal i den forbindelse bemærkes, at det *ikke* er afgørende, om den begåede kriminalitet har været rettet mod barnet eller dets øvrige familie/netværk, og man kan spørge sig selv, om lovgiver måske går for langt, når der på den vis indsættes en følgeslutning i loven mellem en domfældelse for røveri eller banderelateret vold og manglende forældreevne. Det er dog det fagansvarlige ministeries vurdering, at reglerne er med til at sikre barnets ret til beskyttelse efter børnekonventionens artikel 19 og 34, og eftersom formodningsreglen kan afkræftes, er ændringerne efter ministeriets opfattelse også bedst stemmende med konventionens artikel 9, stk. 3, og artikel 3, stk. 1.

Opsummering av barns stilling i foreldretvister

Som det ses, har børnekonventionen fået en stadig stigende betydning i forældreansvarssager, og fokus for reglerne er, at alle afgørelser skal træffes til barnets bedste. Det er dog fortsat «de voksne», der bestemmer, hvad der er barnets bedste, og barnet selv har fortsat ikke en fremtrædende rolle i sagsbehandlingen, selvom der bestemt er sket en styrkelse af barnets plads i sagen gennem muligheden for at udpege en kontaktperson for barnet.

Barneretten i Island – aktuelle tema²²

Barneloven

I begyndelsen av 2013 trådte i kraft endringer i barneloven nr. 76/2003. En av de viktigste var innføring av en ny kapittel der inkorporerer barnekonvensjonens hovedprinsipper med innflytelse i alle ulike rettsområder. En annen viktig endring var innføring av obligatorisk mekling hvor alle foreldre bør gå til mekling før de kan få beslut om foreldreansvar, bosted

eller samvær. Formålet var å hjelpe foreldre til å samarbeide og komme videre som foreldre til barna. Denne lovendring opnede også muligheten til å dømme felles foreldreansvar mot den enes vilje (Forslag til lov om endringer av barnelov, 2011–2012, dok. 328, sak 290). I alle saker om foreldreansvar skal der foretas en totalvurdering av hva som er til barnets beste. Barneloven nr 76/2003, med endring av lov 61/2012, § 34, trekker nu opp hvilke momenter som har betydning for avgjørelsen, blant annet foreldres personlige forutsetninger og samarbeidsevne, barns tilknytning, stabilitet og beskyttelse mot vold og barnets mening.

Det mangler forskning om resultater av dette. Det finnes indikasjoner for positive effekter som følge av økt mekling, men der er også et klart behov for flere faglige ressurser innom feltet, for eksempel til å øke barns delaktighet og innflytelse (Áhrif sáttameðferðar í forsjármálum 2016; Helstu áhyggjuefni 2017). Det er lidt uklart hvordan det fungerer med felles foreldreansvar etter en dom mot den enes vilje men det ser ut som nogle saker kommer op igjen og igjen på grunn av mangel på foreldres samarbeidsevne (Friðriksdóttir 2013).

I 2019 planlegger Justisdepartementet å legge frem et lovforslag om delt bosted. Denne muligheten vil kun være for foreldre som kan samarbeide og selv ønsker denne løsningen. Delt bosted vil medføre at foreldre må være enige om hverdagen, samvær og barnets forsørgelse. En avtale mellom foreldrene krever offentlig bekreftelse og det skal legges økende vekt på barnets beste og barnets perspektiv. Lovforslaget vil også innholde omfattende endringer i barnebidragsreglene. Det er enighet om at nugældende barnebidragsssystem er foreldet set i lys av store endringer i familie- og forsørgelsesmønstrene i samfunnet. Utgangspunktet for nye bidragsregler er å dekke barnets behov for forsørgelse. Et viktig mål med bidragsreformen er å legge forholdene til rette for at flest mulig av foreldrene skal ordne bidragsforholdet seg imellom. Ifølge utkast til lovforslag vil offentlig fastsettelse av

barnebidrag bygge på at kostnaden til barnets underhold deles mellom foreldrene etter forholdet mellom partenes inntekter samt samværsfradrag i bidraget. Regler om delt bosted og et nytt system om barnebidrag krever også i forlengelse en utredning av offentlige økonomiske overføringer til barnefamilier i sin helhet (Utkast til lovforslag om endring af barnelov 2019).

Surrogati

I de siste årtier har det vært økende diskusjon om de ufrivillig barnløse, dels i forhold til surrogati. I dag er det ikke tillatt med surrogati i Island. For nogle år siden var det parlamentets og daværende regjeringens vilje å åpne for altruistisk surrogati i Island. I 2015 ble der fremlagt en slik lovforslag. Men før lovforslaget ble behandlet grundig i parlamentet fikk vi folkevalg, og nye regjeringer har ikke fremlagt et lovforslag om emnet. Et antall mennesker reiser til utlandet for å få behandling som ikke er tillatt her og det kan oppstå problemer ved retur til Island (Forslag til lov om altruistisk surrogati, 2015–2016, dok. 245, sak 229). I 2017, sak 367/2016, nektede Høyesterett å anerkjenne en fødselsattest som grunnlag for registrering i Folkeregisteret for et barn født av surrogatmor i USA. Den dommen belyser problemene og danner grunnlag for videre diskusjon.

Barnevern

De senere årene har det vært en økning i oppmerksomhet knyttet til barnevern. Søkelyset har særlig vært rettet mot å forebygge og beskytte barn mot vold og overgrep og sikre oppfølging av barn utsatt for vold og overgrep (Report by Raising Awareness 2014). Island var det første av de nordiske landene i 1998 til å åpne Barnehus som et tilbud til barn og ungdom som kan ha vært utsatt for, eller vært vitne til vold eller seksuelle overgrep. Målet er å styrke barns rettssikkerhet og sørge for god helhetlig ivaretagelse av barn og familier (Friðriksdóttir, H., Haugen, A.G. 2017).

Søkelyset har også vært rettet mot spørsmål omkring kompetanse i barnevern, forskjellige

tiltak og samarbeid mellom relevante instanser. Det kommunale barnevernet har ansvaret for å utføre de grunnleggende oppgavene men i praksis er det store variasjoner i kommunenes implementering av barns rettigheter i tjenestene. FNs barnekomité har blant annet kritisert Island for mangel på helhetlig planlegging og koordinasjon av tjenestetilbudet (FNs barnekomités merknader til Islands 3. og 4. rapport 2018, CRC/C/ISL/CO/3-4, avsnitt 12–15). I 2018 tok regjeringen beslutning om å omorganisere tjenester til barn. Dagens navn for det ansvarlige departementet er fra 2019 Sosial- og barnedepartementet, med det formål å styrke barneperspektivet. Parlamentet vedtok i 2019 et nytt nasjonal plan for barnevern 2019–2022 med vekt på kompetanseheving, kvalitetsutvikling og kunnskapsbaserte tiltak (Nasjonal Plan for barn og unge, 2018–2019, dok. 13, sak 13. Sosial- og barnedepartementet jobber videre med planlegging i samarbeid med Justisdepartementet, Undervisningsdepartementet, Helsedepartementet og flere og tar utgangspunkt i rett hjelp til rett tid. Det forventes en omorganisering av barneverntjenester, vekt på kompetanse, forebyggende tilbud, tidlig innsats og bedre samarbeid mellom fagfeltene.

Barneretten i Norge – aktuelle tema²³

Barns rettsvern mot vold og seksuelle overgrep

Rettslige spørsmål knyttet til barn som utsettes for vold og seksuelle overgrep, er et tilbakevendende tema i barneretten, både i Norge og internasjonalt. Det er en følge av at vold og overgrep mot barn fortsatt er et av de største samfunnsproblemer vi har, og som truer barns helse og velferd i størst grad.

Etter FNs barnekonvensjon artikkel 19 har Norge forpliktet seg til å treffe alle egnede tiltak for å beskytte barn mot alle former for fysisk eller psykisk vold, skade, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnyttning, herunder seksuelt misbruk. Artikkel 34 innebærer at Norge skal beskytte

barn mot alle former for seksuell utnyttning og seksuelt misbruk, og treffe egnede tiltak mot dette. Barnekonvensjonen har utarbeidet en generell kommentar til artikkel 19 (generell kommentar nr. 13, Hennum 2016), og en egen tilleggsprotokoll mot salg av barn og barneprositusjon (A/RES/54/263). Barns rett til vern om sin fysiske og psykiske integritet er nå også innført i Grunnloven § 104 tredje ledd, og kjernen i denne bestemmelsen er beskyttelse av barn mot vold, seksuelle overgrep, alvorlig mobbing og andre integritetskrenkelser. Bestemmelsen innebærer at barn kan gå til domstolene med krav om (bedre) integritetsvern etter Grunnloven § 104 i tilfeller der myndighetene svikter sitt ansvar (Dok. 16 (2011–2012), avsnitt 32.5.5).

De senere årene har det vært en kraftig økning i antall anmeldelser av seksuelle overgrep mot barn, og økningen skyldes hovedsakelig overgrep på internett (Politiets årsrapport 2017). I 2016 startet politiet etterforskning av en av Norges mest omfattende nettovergrepssaker, operasjon «Dark Room», som fortsatt pågår. To andre store nettovergrepssaker som involverer flere hundre unge gutter, er under etterforskning.²⁴ Risikoen for overgrep og mobbing av barn på internett har gjort at Barneombudet har satt «trygg digital hverdag for alle barn» som ett av sine fire satsingsområder for de neste tre årene.²⁵

FNs barnekomité har tatt temaet seksuelle overgrep opp med Norge flere ganger, og blant annet pekt på at Norge må gjøre mer for å forebygge, og beskytte barn mot, vold og overgrep, informere og undervise foreldre i voldsfrie oppdragerformer, sikre et 24-timers hjelpetilbud,²⁶ sikre profesjonell og kompetent oppfølging av barn utsatt for vold og overgrep, og sørge for eventuelle rettsprosesser som ivaretar hensynet til barnets behov underveis. Barnekomiteen retter særlig søkelyset mot nettovergrep og uttrykker bekymring for økningen (FNs barnekomités merknader til Norges 5. og 6. rapport 2018, Kvalø 2018). I norsk offentlighet har det vært mye oppmerksomhet

knyttet til meldeplikten til barneverntjenesten etter Barnevernloven § 6-4 og hvorvidt den følges opp i praksis. Det er en utfordringen å få yrkesutøvere som er i kontakt med barn og som blir alvorlig bekymret, til å oppfylle sin opplysningsplikt. Flere alvorlige saker der barn er blitt utsatt for drap, vold, ulykker eller seksuelle overgrep de senere årene, har ett felles trekk: Det var ofte flere offentlige instanser og tjenester som var alvorlig bekymret for barnet, men som enten unnlot å melde til barnevern eller politi, som ikke la nok vekt på det barnet fortalte, eller som unnlot å samarbeide med hverandre (NOU 2017:12 Svikt og svik).

Barnevernloven § 6-4 ble nylig revidert blant annet med sikte på å tydeliggjøre vilkårene for opplysningsplikt og hvem opplysningsplikten påhviler (Prop. 169 L (2016-2017)). I praksis er det store variasjoner i hvordan opplysningsplikten forstås og praktiseres (Stang 2013). Også avvergeplikten etter straffeloven § 196 har stått i fokus. Den pålegger enhver å søke å avverge nærmere angitte straffbare handlinger gjennom anmeldelse eller på annen måte, uten hensyn til taushetsplikt. Riksadvokaten har gitt uttrykk for et ønske om at brudd på avvergeplikten etterforskes i større grad. Hittil er ingen blitt domfelt i Norge for brudd på avvergeplikt, og det tas i praksis ikke ut tiltale i slike saker (Riksadvokatens høringsuttalelse til NOU 2017:12). En av årsakene til det er nok at selve bestemmelsen er utformet på en svært lite pedagogisk måte. Den som skal vurdere om avvergeplikten foreligger, må undersøke de ca 40 straffebestemmelsene som er omfattet av avvergeplikten, for så å vurdere om det aktuelle forholdet faller inn under en av dem, og om det er «sikkert eller mest sannsynlig» at handlingen er eller vil bli begått. I desember 2018 ble et forslag om endring av paragrafen sendt på høring. Endringene tar først og fremst sikte på å utvide plikten til å gjelde flere lovbrudd, men forslaget gjør den ikke lettere for menigmann å forstå og anvende i praksis.

I mange år har Norge hatt et sterkt fokus på strafferettsapparatets håndtering av vold og

overgrep mot barn. Det er gjennomført en rekke lovendringer de siste ti årene, i straffelov, straffeprosesslov, barnelov, barnevernlov etc., som alle tar sikte på å styrke barns rettsvern mot vold og seksuelle overgrep i ulike sammenhenger, men spesielt i strafferettspleien.²⁷

Barn i konflikt med loven, særlig om fengsling

Hvordan Norge som samfunn, både rettslig og på andre måter, skal møte barn som begår gjentatt eller svært alvorlig kriminalitet, har vært diskutert i mer enn hundre år; siden Norge i 1896 fikk verdens første barnevernlov: Vergerådsloven. I hele denne perioden har jurister og andre fagfolk drøftet – og politikere har utprøvd – forskjellige tiltak som forbedringsanstalter, skolehjem, barneverninstitusjoner, herunder såkalte enetiltak (Bufetat 2017), og ungdomsfengsel. Vergerådslovens intensjon var å etablere et mer human alternativ enn straff for barn under den kriminelle lavalder som begikk alvorlig kriminalitet. Man ønsket også å innlemme barn som kunne tenkes å begå slike handlinger – «Forbryderarméens Rekruter» (Stang Dahl 1978). Straffeformålet var tydelig: Vergerådsloven ble fremmet som et appendix til straffeloven. Det rådet en ideologisk overbevisning om at tuktt, oppdragelse og disiplin skulle skape gagns borgere ut av «sedelig forkomne og vanvyrkede børn». I ettertid er det blitt avdekket alvorlige overgrep mot barn i disse institusjonene (NOU 2004:23 Barnehjem og spesialskoler under lupen, Jon 2005).

Siden Barnevernloven av 1953, har barnevernets oppgave vært å beskytte og hjelpe barnet, ikke å beskytte samfunnet. Straffeformålet skal ikke ligge innenfor barnevernloven. Det er tverrpolitisk enighet om at barn ikke hører hjemme i fengsel, men at «fengsel vanskelig kan unngås for en liten gruppe», nemlig de som begår så alvorlig og/eller gjentatt kriminalitet at ingen andre tiltak nytter (Prop. 135 L (2010-2011), avsnitt 9.6.1.4). I tråd med

Barnekonvensjonen art. 37 (b) skal frihetsberøvelse av barn være siste utvei, og kun gjennomføres for et kortest mulig tidsrom (FNs barnekomité generell kommentar nr. 10 2007). Rettsutviklingen i Norge de siste årene har også gått i retning av en stadig høyere terskel for å dømme barn til fengselsstraff. Bruk av alternative straffereaksjoner, som for eksempel ungdomsstraff, skal alltid vurderes først (Stang 2016). Ungdomsstraff ble innført som en ny straffereaksjon 1. juli 2014, og er for tiden under evaluering.²⁸

I 2009 ble Norges første ungdomsfengsel – Ungdomsenenheten i Bjørgvin – etablert, blant annet for å møte Barnekonvensjonens krav om at barn ikke skal sone fengselsstraff sammen med voksne, se dens art. 37 (c).²⁹ Flere alvorlige hendelser som involverer barn som gjerningspersoner de senere årene – med grov vold, drap, ran, narkotika- og gjengkriminalitet – har på nytt aktualisert en politisk debatt om tiltak overfor denne gruppen barn. Den nye regjeringsplattformen – Granavolden-erklæringen 2019 – uttrykker at «Gjengmiljøene skaper utrygghet og redsel i lokalmiljøene», og at «Regjeringen vil ... vurdere å etablere institusjoner i barnevernet, inkludert bevegelsesrestriksjoner, som kan håndheve reglene for personer under 15 år som begår alvorlig kriminalitet, og som kan utgjøre en fare for seg selv eller andre». Regjeringen ønsker altså å vurdere å gjeninnføre institusjoner for barn under den kriminelle lavalder, som hovedsakelig skal ha et strafferettslig preg i betydningen samfunnsvern (allmennprevensjon). Fra et barnerettslig ståsted er dette et problematisk forslag av flere grunner. For det første vil det rokke ved det som i dag er barnevernets samfunnsmandat i dag, og for det andre vil det neppe la seg gjennomføre uten å krenke Norges forpliktelser etter barnekonvensjonen, som i art. 40 nr. 3 (a) sier at barnet skal «anses ikke å være i stand til å begå en straffbar handling under den kriminelle lavalder».

Tjuseks norske barnevernsaker i Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD)

Etter BK artikkel 3 nr. 2 jf artikkel 19 og 20, forplikter Norge seg til å treffe alle nødvendige tiltak for å sikre barn en tilfredsstillende omsorgssituasjon, også i tilfeller der dette innebærer at barnet må bli skilt fra sine foreldre. Videre krever BK artikkel 9 og 16 at myndighetene beskytter barn (og foreldre) mot urettmessige og uforholdsmessige inngrep i familielivet, og at kontakten mellom barnet og foreldre/familie opprettholdes etter en eventuell omsorgsovertakelse, i et så stort omfang og på en slik måte som er forsvarlig og ønskelig ut fra hensynet til barnets beste.

Barnekonvensjonens grunnprinsipper gjør seg gjeldende med særlig stor tyngde på barnevernfeltet, og en stor del av den nasjonale rettsutviklingen av f.eks prinsippet om barnets beste og barnets rett til å bli hørt, utvikles i tilknytning til barnevernsaker. Utformingen av norsk barnevernslovgivning og -politikk søker i så stor grad som mulig å ivareta de mange kryssende hensynene som gjør seg gjeldende på barnevernfeltet. Der hensynet til barnets beste kommer i konflikt med andre hensyn, skal barnets beste være avgjørende for valg av tiltak etter barnevernlovens kapittel 4, jf. Barnevernloven § 4-1. Barnevernloven krever dermed en klarere vektlegging og prioritering av barnets beste på bekostning av andre hensyn, enn det som framgår av BK artikkel 3 nr. 1 rent språklig.

Det norske barnevernet har vært gjenstand for gjentatt internasjonal kritikk og medieoppmerksomhet de siste 10 årene. Kritikken gjelder dels barnevernet som system, dels knytter den seg til konkrete saker som ofte involverer foreldre med minoritetsbakgrunn.³⁰ En relativt stor del av kritikken kommer fra tidligere øst-blokkland, etter at barnevernet har grepet inn med akuttvedtak eller omsorgsovertakelse overfor borgere av land som Polen, Russland, Litauen, Estland og Tsjekkia. Noen av disse

sakene har skapt diplomatiske kriser mellom Norge og det aktuelle landet. Kritikken spenner fra tilsynelatende saklig og seriøs kritikk av saksbehandling og skjønnsutøvelse i enkeltsaker, til konspirasjonsteorier om at Norge trenger flere barn og renere gener(!) og derfor må tvangsadoptere østeuropeiske barn, at det norske barnevernet er en fascistisk organisasjon som kidnapper og selger barn, at barnevernet er Arbeiderpartiets virkemiddel for å innføre et «Ap-diktatur», eller at den norske staten bruker barnevernet til å drive systematisk forfølgelse av kristne familier. Spennvidden i kritikken gjør det utfordrende for fagpersoner å møte den. Noe av kritikken kan synes å bunne i en reaksjon på det norske totalforbudet mot vold i barneoppdragelsen etter barneloven § 30 tredje ledd, og barnets sterke stilling som selvstendig rettssubjekt i Norge, med rettigheter som «trumfer» foreldrenes bestemmelsesrett over barna. Det at Norge har valgt å «profesjonalisere» barnevernet ved å skille det ut fra sosialtjenesten som et selvstendig forvaltningssystem, og at vi har en egen barnevernpedagogutdanning, kan ha bidratt til å gjøre Norge til et mer eksplisitt mål for denne kritikken enn våre nordiske naboland.

I 2018 ble det ført en form for anti-barnevernskampanje i Europarådet, som munnet ut i rapporten «Striking a balance between the best interest of the child and the need to keep families together», der Norge brukes som «case». Rapporten, og den påfølgende resolusjonen om retten til familieliv, kan ha bidratt til at EMD siden desember 2015 har valgt å kommunisere hele 26 barnevernsaker mot Norge.³¹ Sakene omhandler spørsmål om vilkår for akuttvedtak og tvangsadopsjon, omsorgsovertakelse av nyfødt barn, manglende tilbakeføring etter omsorgsovertakelse, samværsrestriksjoner eller nektelse av samvær etter omsorgsovertakelse, og spørsmål om krenkelse av besteforeldres rett til privatliv. Flere av sakene omhandler spørsmål om barnets rett til å opprettholde sin kulturelle identitet og tilhørighet.³²

Fire av EMD-sakene er per september 2019 rettskraftig avgjort i EMD. Norge har fått med-

hold i to (M.L. mot Norge om mormor som fostermor og Hasan mot Norge om adopsjon), og er felt i to (Jansen mot Norge om samvær og Strand Lobben m.fl. mot Norge (storkammer) om adopsjon). I Strand Lobben fikk Norge i første omgang medhold i EMD med knapt flertall, og saken ble behandlet i EMDs storkammer i oktober 2018. Dom i saken falt i september 2019. Et flertall på 13 fant at Norge hadde brutt artikkel 8. Syv av disse dømte Norge fordi adopsjonsspørsmålet ikke var tilstrekkelig undersøkt. Et mindretall på seks dommere ville isteden dømme Norge for realitetsbrudd på artikkel 8. Fire dommere ga Norge medhold, og to av disse mente at moren ikke skulle fått lov til å representere barnet i saken.

Avslutning

I innledningen fokuserte vi på spørsmålet om inkorporering av barnekonvensjonen i nasjonal lovgivning, noe som er gjennomført i Norge og Island og som er i ferd med å skje i Sverige. Der er det fortsatt mye usikkerhet og tvil rundt inkorporeringen. Men også utover dette spørsmålet ser vi at det i alle de fire nordiske landene som er behandlet her, er søkelys på gjennomføring av konvensjonen gjennom lovendringer på ulike områder.

Et gjennomgående tema er barns rett til beskyttelse mot vold og overgrep, hvor det i alle landene har skjedd eller er foreslått endringer i straffe- og straffeprosesslovgivningen eller håndhevingen av den. Disse dreier seg for Danmarks vedkommende om straff for passiv medvirkning til vold mot barn ved at den andre forelderen ikke reagerer, opphevelse av foreldelsesfrister, og videoopptak av barns forklaring i slike saker. I de tre andre landene er det tidligere gjort endringer i samme retning. Den islandske modellen Barnehus har etter hvert spredt seg til mange andre land, særlig i Europa, deriblant Sverige, Norge og Danmark.³³ I Sverige vurderes innføring av nye lovbrudd med sikte på å hindre skadelige praksiser som barneekteskap og kjønnslem-

lestelse, som aktualiseres ved at barn og deres familier beveger seg over landegrensene. I Norge har det vært mye oppmerksomhet om det preventive aspektet ved å beskytte barn mot overgrep, særlig gjennom en bedre håndheving av den plikten som ansatte i helsetjenesten, skoler, barnehager osv. har til å melde fra til barnevernet ved alvorlig bekymring for et barn. Dette henger nært sammen med plikten for alle borgere til å prøve å avverge en straffbar handling, som håndheves i liten grad.

De norske barnevernssakene som står for Den europeiske menneskerettsdomstolen er relatert til dette temaet. Barnevernets inngrep i familielivet skjer fordi det blir ansett nødvendig for å beskytte barnet mot en farlig eller uakseptabel omsorgssituasjon i hjemmet, men spørsmålet vil i mange av sakene være om det hadde vært mulig å oppnå det samme ved mindre inngripende tiltak. Barnevernet er i søkelyset også på Island, med reformer til styrking av barneperspektivet.

Barnets beste og barns rett til å komme frem med sitt syn er fremtredende temaer i alle de fire landene. Ovenfor er det særlig fremhevet i det danske bidraget om foreldretvister, hvor ulike ordninger for å ivareta barnet og dets syn blir presentert. Gjennomføringen av retten til å bli hørt er en utfordring ikke bare i foreldretvister og barnevernssaker, men også på alle andre områder, f.eks. i utdanning og i asylsaker. Det skjer en stadig utvikling, men barn selv sier fortsatt i mange sammenhenger at de enten ikke får komme til orde, eller at de voksne nok snakker med dem, men at de ikke blir tatt på alvor. Barneloven blir omtalt også i innlegget fra Island, hvor betydningen av enighet mellom foreldrene står sentralt i reformarbeidet.

Surrogati er kun nevnt i Islands bidrag, men vi vet fra nordisk samarbeid at de samme utfordringer oppstår i andre nordiske land. Også internasjonalt strever man med å finne løsninger som ivaretar rettighetene til det barnet som blir født, uten at dette implisitt vil bety full

aksept av selve ordningen, som blant annet i en del tilfeller kan ligge nært opp mot salg av barn.

Det fremgår tydelig at spørsmål relatert til barns rettigheter står på den politiske dagsorden i disse landene, og at det er et stadig pågående reformarbeid. På de fleste områder går endringene i riktig retning, ved at barns rettigheter påvirker lovgivningen og praktiseringen av den. Men på ett felt viser bidragene både fra Danmark, Norge og Sverige at man er i ferd med å ta et skritt bakover. Det gjelder barn i konflikt med loven, hvor uttrykket «kriminalitet» er tatt i bruk i Danmark og Norge også i forbindelse med barn under den kriminelle lavalder, som i begge land er 15 år. For Danmarks del er dette allerede en realitet i form av lovendring, for Norge skal det så langt bare vurderes. Innføring av tiltak med et strafferettslig preg for denne gruppen samsvarer dårlig med barnekonvensjonen art. 40 nr. 3 (a) om at «children shall be presumed not to have the capacity to infringe the penal law» under den kriminelle lavalder. Vi ser en lignende utvikling i land vi ikke ønsker å sammenligne oss med, f.eks. Ungarn som har satt lavalderen ned fra 14 til 12 år. Selv om de nordiske land ikke formelt senker den kriminelle lavalderen, er tendensen urovekkende. Også i Sverige foreligger forslag som innebærer en tøffere linje overfor unge i konflikt med loven. En annen tilnærming er nødvendig hvis man fremdeles vil være foregangsland når det gjelder barns rettigheter. Det er sterkt ønskelig at land som de nordiske holder fanen høyt på dette feltet, ikke minst med tanke på å motvirke tilbakeslag for barns rettigheter i andre land.

Rettsforskningen har en viktig oppgave i å avdekke lite barnevennlige innslag i reformarbeidet ved å gå bakenfor de ytre argumentene og se ulike trekk i sammenheng, men også å fremheve eksempler på god lovgivning og praktisering av den. Ved at retten undersøkes på tvers av de nordiske land, kan både de gode og de dårlige mønstrene avtegnes seg tydeligere.

Sluttnoter

- 01 Innledning og avslutning er skrevet av Kirsten Sandberg, professor, Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo. Avsnittet om inkorporering (etter innledningen) er ført i pennen av Sandberg etter innspill fra de øvrige forfatterne.
- 02 Finland ble også invitert til å komme med bidrag, men det er ikke kommet bidrag derfra.
- 03 <https://barn.is/media/483317/umbodsmadur-barna-helstu-ahyggiuefnj-2017.pdf>, hentet 24 Februari 2019.
- 04 Skrevet av Pernilla Leviner, docent, universitetslektor, Juridiska institutionen, Stockholms universitet.
- 05 Se regeringens hemsida www.regeringen.se/regeringens-politik/barnets-rattigheter/barnkonventionen-blir-ny-lag/, publisert 14 mars 2018.
- 06 Se for beskrivning av remissinstansens invendingar m.m. i Leviner 2018 a.
- 07 Se lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap, SFS 2018:1973, utfärdad den 29 november 2018..
- 08 Se regeringsförklaringen 21 januari 2019, www.regeringen.se/48f68a/contentassets/6e0630547665482e-af982c4777f42f85/regeringsforklaringen-2019.pdf. Hämtad 17 februari 2019.
- 09 Se exempelvis en artikelserie i Svenska dagbladet under hösten 2018 i frågan – www.svd.se/om/debatten-om-aldersbedomning. Hämtad 17 februari 2019.
- 10 https://sv.wikipedia.org/wiki/Fallet_Kevin.
- 11 Bevistalan innebär att domstol kan pröva skuldfrågan gällande barn som är under 15 år, dvs. inte straffmyndiga, som misstänks för brott. Detta kan ske efter en utredning enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) när det rör sig om mycket allvarliga brott som exempelvis mord eller grov våldtäkt. En bevistalan får bara ske om det begärs av socialnämnden, Socialstyrelsen eller barnets vårdnadshavare. Om bevistalan begärs får åklagaren väcka sådan om det krävs ur allmän synpunkt. I den bedömningen ska åklagaren bland annat värdera om bevisningen hade varit tillräcklig för ett motsvarande åtal mot en straffmyndig person. Vid bevistalan tar domstolen ställning till om barnet har begått brottet eller inte, men någon påföljd utdöms inte.
- 12 Se exempelvis artikel i Svenska dagbladet 5 maj 2017 där Titti Mattsson, professor i offentlig rätt Lunds universitet intervjuas. www.svd.se/jurist-kevin-fallet-hade-kunnat-provas-i-domstol.
- 13 Här måste konstateras att det politiska läget efter valet 2018, med den flera månader långa osäkerhet avseende regeringsbildningen som följde, är osäkert och problematiskt. Den sittande minoritetsregeringen kan ha svårt att vinna gehör och majoritet för reformer.
- 14 Detta kan jämföras med Europakonventionen som efter inkorporeringen 1995 visserligen har status som lag, men som också har en särskild ställning genom det särskilda stadgandet i regeringsformens 2 kap. 19 § där det anges att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med åtaganden på grund av Europakonventionen.
- 15 Se bl.a. Justitiekanslern, 2016-10-14, Dnr. 2429-16-80, Advokatsamfundet, 2016-10-17, Dnr. R-2016/0762 och Juridiska fakulteten, Stockholms universitet 2016-10-10, Dnr. FV-1.1.3-1237-16.
- 16 Se bl.a. Kammarrätten i Stockholm, 2016-09-23, Dnr. KST 2016/189, Justitieombudsmannen, 2016-10-04, Dnr. R 29-2016, Justitiekanslern, 2016-10-14, Dnr. 2429-16-80 och Migrationsverket, 2016-10-11, Dnr. 1.4.1-2016-56721.
- 17 Se regeringens hemsida www.regeringen.se/regeringens-politik/barnets-rattigheter/barnkonventionen-blir-ny-lag/, publicerat 14 mars 2018. En vecka därefter publicerades prop. 2017/18:186, Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.
- 18 Att ratificera protokollet skulle innebära att barn och deras ombud kunde föra fram klagomål till FN:s barnrättskommitté mot enskilda stater om barnets rättigheter kränkts och de inte haft möjlighet att få upprättelse i hemlandet.
- 19 Se kommitténs sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sverige från 2015 (, CRC/C/SWE/CO/5 2015).
- 20 Skrevet av Hanne Hartoft, Ph.d., adjunkt, Juridisk institut, Aalborg Universitet
- 21 Skrevet av Caroline Adolphsen, PhD, lektor, Juridisk Institut, Aarhus Universitet.
- 22 Skrevet av Hrefna Friðriksdóttir, professor, Faculty of Law, Háskóli Íslands (University of Iceland).
- 23 Skrevet av Elisabeth Gording Stang, professor, Fakultet for samfunnsvitenskap, OsloMet.
- 24 Den ene, «Operasjon Sandra», gjelder en 26 år gammel mann som skal ha kommet i kontakt med flere hundre unge gutter gjennom å ha utgitt seg for å være jente på et chatteforum. Den andre saken gjelder en tidligere fotballdommer som gjennom en årrekke skal ha forgrepet seg på flere hundre gutter, både på nett og fysisk.
- 25 De andre tre er tilgang på og kvalitet i psykisk helsehjelp til barn, barn og utenforskap og barn under barnevernets omsorg, <https://barneombudet.no/om-barneombudet/barneombudets-strategi-2019-2021/>.
- 26 Alarmtelefonen for barn og unge er åpen når barnevernstjenesten har stengt, mellom kl. 15.00 og 08.00.
- 27 Prop. 135 L (2010-2011) Endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjenomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff), Regjeringens handlingsplaner mot tvangssekteskap, mot kjønnslemlestelse og mot vold i nære relasjoner, Prop. 40 (2010-2011) Endringer i barnevernloven (krav til politiattester mv.), Barnas St.meld. nr. 1 (2010-2011) Om vold og overgrep mot barn, Prop. 97 L (2009-10) Endringer i straffeloven av 1902 mv (skjerpning av straff for drap, annen grov vold og seksuallovbrudd), Ot.prp. nr. 104 (2008-2009) Om endringer i barnelova, Prop. 106 L (2012-2013) Endringer i barnevernloven, Prop. 85L (2012-2013) Endringer i barnelova (barnevernspektiv i foreldretvist), Prop. 112 L (2014-2015) Endringer i straffeprosessloven (åvør av barn og andre særlig sårbar forenærmede og vitner), og NOU 2016:16 Ny barnevernlov.
- 28 Første delrapport: <http://www.nordlandsforskning.no/getfile.php/1314816-1489161697/Dokumenter/Rapporter/2016/NF%207-2016.pdf>.
- 29 Enheten og det tvverretatlige teamet ble evaluert i 2016, se Hydle og Stang 2016.
- 30 Se f.eks. BBC-dokumentaren «Norways hidden scandal» som ble publisert sommeren 2018, med utgangspunkt i at en psykiater som ble benyttet som sakkyndig i en rekke barnevernsaker, selv ble domfelt for barnepornografi, https://www.bbc.co.uk/news/resources/idt-sh/norways_hidden_scandal. Den polske journalisten Maciej Czarnecki publiserte i 2018 boka «Norsk barnevern sett utenfra – stiller det urimelige krav?».
- 31 EMD har i samme periode avvist ytterligere tre klager mot Norge (I.D. mot Norge nr. 51374/16, T.S og J.J. mot Norge nr. 15633/15, J.M.N og C.H. mot Norge nr. 3145/16).
- 32 K.O. og V.M. mot Norge nr. 64808/16, Hernehult mot Norge nr. 14652/16, Ibrahim mot Norge nr. 15379/16, Pedersen m fl. mot Norge nr. 39710/15, Hasan mot Norge nr. 27496/15, M.L. mot Norge nr. 43701/14, A.S mot Norge nr. 60371/15, Strand Lobben m fl. mot Norge nr. 37283/13, Jansen mot Norge nr. 2822/16, Bodnariu m fl. mot Norge nr. 73890/16. For nærmere omtale av sakene, se Søvig 2018, Emberland 2016; Emberland 2017; Sandberg 2018; Stang og Baugerud 2018: 68-73.
- 33 Johansson, S., Stefansen, K., Bakkeiteig, E., och Kaldal, A. (red.) Collaborating against child abuse: exploring the Nordic Barnahus model, Palgrave Macmillan, 2017.

Referanser

- Adolphsen, C. 2018. Barnets ret til (at blive fri for) at blive hørt. Ugeskrift for Retsvæsen, U2018B. s. 83–90
- Adolphsen, C. og Holst, N.S. 2015. Forældres magtanvendelse over for børn, Ugeskrift for Retsvæsen 2015B. s.125–134
- Áhrif sáttameðferðar í forsjármálum sbr. 33. gr. a barnalaga nr. 76/2003. 2016. Innanríkisráðuneytið.
- Bløcher, S. S. 2013. Anvendelsen af det strafbare medvirkensansvar ved passivitet på forældre, Tidsskrift for kriminalret s. 471–477.
- Czarnecki M. 2018. Norsk barnevern sett utenfra – stiller det urimelige krav, Fagbokforlaget
- Emberland, M. 2016. Det norske barnevernet under lupen. Lov og Rett 55(6)
- Emberland, M. 2017. Det norske barnevernet under lupen – del 2. Lov og rett 56(8)
- FNs barnekomité's merknader til Islands 3. og 4. rapport 2018, CRC/C/ISL/CO/3–4.
- Friðriksdóttir, H. og Haugen, A.G. 2017. Child Friendly Justice: International Obligations and the Challenges of Interagency Collaboration. I: S. Johansson et al. red. Collaborating against Child Abuse. Cham: Palgrave Macmillan.
- Friðriksdóttir, H. 2013. Handbók: Barnalög nr. 76/2003 með síðari breytingum. Reykjavík: Úlfjótur.
- Grønved Nielsen, R. og Bloch Ehlers, A. 2018. Mere om ansvar for menneskerettighedsbrud, Juristen, s. 111–115.
- Hartoft, H. 2018. Den kommunale tilsynspligt med børn og unge og det erstatningsretlige ansvar i tilfælde af myndighedssvigt, Juristen, s. 77–88
- Helstu áhyggjuefni 2017. 2017. Umboðsmaður barna.
- Hennum, R. 2016. Retten til beskyttelse mot vold, overgrep og utnyttelse. I: N. Høstmælingen, E.S. Kjærholt og K. Sandberg, red. Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge, 3. utg. Oslo: Universitetsforlaget: 329–356.
- Holst, N. S. 2015. Straffbar passivitet, Jurist- og økonomiforbundets Forlag.
- Hydle, I. og Stang, E.G. 2016. Ungdomsenheten og det tverretatlige teamet ved Bjørgvin fengsel. En forskningsbasert evaluering, NOVA/Høgskolen i Oslo og Akershus, rapport nr. 1/2016
- Isager, H., Holst, N.S. og Adolphsen, C. 2018. Myndighedsansvar for krænkelser af børn, Juristen, s. 54–62.
- Jon, N. 2005. En skikkelig gutt. Arbeidet med å forme en passende maskulinitet. Foldin verneskole 1953–1970, Institutt for kriminologi og rettsosjologi, UiO
- Krone Christensen, S. 2014. Forældreansvarsloven med kommentarer, 2. Udgave. København: Karnov Group, s. 87–88
- Kvalø, K. K. 2018. Merknader fra FN's barnekomité til Norge – en kommentar, Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål (FAB) nr. 4/2018
- Leviner, P. 2018. Barnkonventionen som svensk lag – en diskussion om utmaningar och möjligheter för att förverkliga barns rättigheter. Förvaltningsrättslig tidskrift, 2: 287–311. (cit. Leviner 2018 a)
- Leviner, P. 2018a. Barnkonventionen som svensk lag – en diskussion om utmaningar och möjligheter för att förverkliga barns rättigheter. Förvaltningsrättslig tidskrift, 2: 287–311.
- Leviner, P. 2018b. Våra barn och andras ungar – om solidaritet och (o)likabehandling av barn i det svenska välfärdssystemet. I: T. Erhag, og P. Leviner og A.-S. Lind red. Socialrätt under omvandling – om solidaritetens och välfärdsstatens gränser. Stockholm: Liber förlag AB.
- Lundy, L. Kilkelly, U. & Byrne, B. 2013. Incorporation of the United Nations Convention on the Rights of the Child in Law – A Comparative Review, *International Journal of Children's Rights* 21: 442–463.
- Lundy, L. Kilkelly, U. & Byrne, B. 2013. Incorporation of the United Nations Convention on the Rights of the Child in Law – A Comparative Review. *International Journal of Children's Rights* 21: 442–463.

Report on Raising Awareness on sexual, emotional and physical violence against children. 2014. Ministry of the Interior, Ministry of Education, Science and Culture and Ministry of Welfare.

Sandberg, K. 2018. Ulogisk fra EMD? *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål* 16(4)

Stang Dahl, T. 1978. *Barnevern som samfunnsvern*, Pax forlag

Stang, E.G. 2016. Barnets beste på vei inn i strafferetten? I: R. Førde, M. Kjelland og U. Stridbeck, red. *Cand.mag., cand.med., cand.jur., cand.alt: Festskrift til Aslak Syse*. Oslo: Gyldendal Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.

Stang, E.G. m. fl., red. 2013. *Taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt. Regelkunnskap og praksis, NOVA rapport nr. 1/2013*

Stang, E.G. og Baugerud, G. A. 2018. *Samvær etter omsorgsovertakelse. En barnefaglig og juridisk utredning*. OsloMet Rapport nr.10/2018

Søvig, K. H. 2018. Avgjørelser fra EMD i saker om vern av privat- og familieliv fra 2017. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål (FAB)* 16(2-3)

Zillén, K. 2019 *Barn i välfärdsstatens utkant – om rätten till sjukvård för barn som är unionsmedborgare och som lever i ekonomisk utsatthet i Sverige*. Uppsala: Lustus förlag.

FN-dokumenter :

FNs konvensjon om barns rettigheter 20. november 1989

FNs barnekomité: Generell kommentar nr. 10 (2007) Barn i konflikt med loven, CRC/C/GC/10

FNs barnekomité 2011: Generell kommentar nr. 13: *Barns rett til frihet fra alle former for vold*, CRC/C/GC/13, 2011

FNs barnekomités merknader til Norges 5. og 6. rapport 2018, CRC/C/NOR/CO/5-6

Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography, A/RES/54/263 of 25 May 2000

FN:s barnrättskommittés sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport 2015, CRC/C/SWE/CO/5

Øvrige referanser (etter land)

Danmark

Lovgivning:

Den Europæiske

Menneskerettighedskonvention (EMRK)

Lovbekendtgørelse nr. 750 af 19. Oktober 1998.

Familieretshuset (FHL):

Lov nr. 90 af 20. december 2018. Loven er behandlet og vedtaget sammen med lov nr. 91 af 7. november 2018 (Lov om ændringer som følge af lov om Familieretshuset og skærpet fokus på beskyttelsen af barnet i sager efter forældreansvarsloven).

Forarbejder:

Lovforslag nr. 90 af 7. november 2018, de almindelige bemærkninger, punkt 3.2.2. og 3.2.3.2, bemærkningerne til § 17

Forvaltningsloven (FVL):

Lovbekendtgørelse nr. 433 af 22. april 2014.

Forældresansvarloven (FOL):

Lov nr. 499 af 6. juni 2007 med ændringer.

Forarbejder:

Betænkning 1475/2006 ('Barnets Perspektiv'), punkt 2.1.2. og kapitel 4.

Lovforslag som fremsat nr. 131 af 31. januar 2007, de almindelige bemærkninger, punkt. 2.1.4., og bemærkningerne til § 3, § 4 og § 5.

Lovforslag nr. 91 af 7. november 2018, de almindelige bemærkninger, punkt 3.3.2.2.1., og bemærkningerne til § 1, nr. 17 og § 2, nr. 6.

Lovforslag nr. 137 af 9. januar 2019

Forældelsesloven (FÆL)

Lovbekendtgørelse nr. 1238 af 9. november 2015 med ændringer, heri er indarbejdet Lov nr. 140 af 28. februar 2018 om ændring af straffeloven, lov om forældelse af fordringer,

Sverige

Förarbeten och remissyttrandet

Prop. 1989/90:107 Om godkännande av FN-konventionen om barnets rättigheter

Prop. 2012/13:58, Utbildning för barn som vistas i landet utan tillstånd

Prop. 2017/18:121 Modernare adoptionsregler

Prop. 2017/18:155 Modernare regler om assisterad befruktning och föräldraskap

Prop. 2017/18:288 Förbud mot erkännande av utländska barnäktenskap

Prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter

SOU 1997:116, Barnets Bästa i främsta rummet – FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige

SOU 2015:71 Barns och ungas rätt vid tvångsvård – förslag till ny LVU

SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag

SOU 2017:6 Se barnet

SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag

SOU 2018:69 Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet

SOU 2018:85 Slopad straffrabatt för unga myndiga

lov om erstatningsansvar og lov om erstatning fra staten til ofre for forbrydelser.

Retsplejeloven (RPL):

Lovbekendtgørelse nr. 1284 af 14. November 2018

Serviceloven (SEL):

Lovbekendtgørelse nr. 1114 af 30. august 2018

Ungdomskriminalitetsloven

Lov nr. 1705 af 27. december 2018 om bekæmpelse af ungdomskriminalitet m ændringer.

Høringssvar

Børnerådets høringssvar af 1. oktober 2018 til Justitsministeriet.

Dir. 2013:35 Översyn av barnets rättigheter i svensk rätt

Dir. 2015:17 Tilläggsdirektiv till Barnrättighetsutredningen

Dir. 2018:20 Kartläggning av hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med barnkonventionen

Advokatsamfundet, 2016-10-17, Dnr. R-2016/0762

Juridiska fakulteten, Stockholms universitet 2016-10-10, Dnr. FV-1.1.3-1237-16

Justitiekanslern, 2016-10-14, Dnr. 2429-16-80, Justitieombudsmannen, 2016-10-04, Dnr. R-29-2016

Kammarrätten i Stockholm, 2016-09-23, Dnr. KST 2016/189

Migrationsverket, 2016-10-11, Dnr. 1.4.1-2016-56721

Lagrådets yttrande, Angående inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, Utdrag ur protokoll vid sammanträde 6 september 2017

Island

Forarbeider til lover:

Forslag til lov om endringer av barnelov, 2011–2012, dok. 328, sak 290.

Forslag til lov om altruistisk surrogati, 2015–2016, dok. 245, sak 229

Utkast til lovforslag om endring af barnelov

2019, Offentlig samråd, sak 53/2019.

Nasjonal Plan for barn og unge, 2018–2019, dok. 13, sak 13.

Norge

Lover:

Kongeriket Norges Grunnlov 17. mai 1814

Lov om barn og foreldre 8. april nr. 7 1981

Lov om barneverntjenester 17. juli nr. 100 1992

Lov om straff 20. mai nr. 28 2005

Politiets årsrapport 2017

Prop. 106 L (2012–2013) Endringer i barnevernloven

Prop. 85 L (2012–2013) Endringer i barnelova (barneperspektiv i foreldretvister)

Prop. 169 L (2016–2017) Endringer i barnevernloven (bedre rettssikkerhet for barn og foreldre)

Prop. 135 L (2010–2011) Endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff)

Prop. 40 (2010–2011) Endringer i barnevernloven (krav til politiattester mv.)

Prop. 97 L (2009–10) Endringer i straffeloven av 1902 mv (skjerpning av straff for drap, annen grov vold og seksuallovbrudd)

Prop. 112 L (2014–2015) Endringer i straffeprosessloven (avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner),

Regjeringens handlingsplaner mot tvangsekteskap, mot kjønnslemlestelse og mot vold i nære relasjoner

Riksadvokatens høringsuttalelse til utredningen NOU 2017:12 Svikt og svik

Lovforarbeider, stortingsmeldinger og andre offentlige dokumenter:

Barnas St.meld. nr. 1 (2010–2011) Om vold og overgrep mot barn

Bufetat. 2017. Kartlegging av enetiltak i barnevernet.

Dok. 16 (2011–2012) Rapport til Stortingets presidentskap fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven

Granavolden – politisk plattform for en regjering utgått av Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig folkeparti, 17.01.2019

NOU 2016:16 Ny barnevernlov

NOU 2017:12 Svikt og svik

NOU 2004:23 Barnehjem og spesialskoler under lupen. Nasjonal kartlegging av omsorgsvikt og overgrep i barneverninstitusjoner 1945–1990.

Ot.prp. nr. 104 (2008–2009) Om endringer i barnelova

Forfatterpresentasjoner

Caroline Adolphsen er lektor, cand.jur., ph.d. på Juridisk Institut, Aarhus Universitet. Hendes forskning omhandler primært barn og unge i helse- og socialretten, men også sosialt utsatte voksne. Hun har bl.a. skrevet «Barnets ret til (at blive fri for) at blive hørt» (U2018B, 83–90), «Tvangsadoption over for anbragte børn» (U.2015B, 450–460) og «Mindreåriges retsstilling i relation til behandling» (2013, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag).

Hrefna Friðriksdóttir er professor på Juridiske Fakultetet, Universitet i Island. Hendes forskning omhandler primært familierett: Ekteskap og samboerskap, barn i bred sammenheng med fokus på barns menneskerettigheter og barnevern. Hrefna er styreleder i Ármann Sævarr Forskningsinstitutt om familiens interesser, som er en enhet konsentrert om tverrfaglig forskning.

Hanne Hartoft er lektor, cand.jur, ph.d på Juridisk Institut, Aalborg Universitet. Hanne indgår i Social Law Research Center og forsker i børnerett både ud fra nationale regler og internasjonale instrumenter som FN's barnekonvention m.v. Hun tager ofte udgangspunkt i barn og unges rettigheter, men beskæftiger sig også med sagsbehandling set fra myndighedsperspektivet. Hun er forfatter og medforfatter til en række artikler og bidrag til bøger inden for området bl.a. Magt anvendelse over for anbragte børn (2015, København; Jurist- og Økonomforbundets Forlag), og Hvornår er skolefravær et socialt problem?, (Nordisk Socialrettsligt Tidsskrift, no. 21–22 2019). Hanne er medlem af Børnerådet.

Pernilla Leviner är universitetslektor och docent i offentlig rätt vid Juridiska institutionen och föreståndare för Stockholms barnrättscentrum, vilket är en tvärvetenskaplig forskningsplattform med inriktning på rättsliga frågor som rör barn och barns rättigheter. Hennes forskning ligger inom och i gränslandet mellan offentlig rätt och familjerätt – närmare bestämt socialrätt och barnrätt – och rör på olika sätt relationen mellan staten, familjen och individen, ofta med fokus på myndigheters ansvar och befogenheter och inte sällan med jämförande och empiriska inslag.

Kirsten Sandberg er professor i rettsvitenskap ved Institutt for offentlig rett, Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo. Fra 2011 til 2019 var hun medlem av FNs barnekomité, og hun var komiteens leder i to år fra 2013. Hennes forskningsfelt er hovedsakelig barnerett og barns rettigheter, med særlig fokus på barns rett til medvirkning, barnevern, utdanningsrett og utlendingssaker. Forholdet mellom barnet, familien og staten er et gjennomgående tema. Sandberg har holdt utallige foredrag om barns rettigheter i Norge og andre land. Hun har vært konstituert høyesterettsdommer og har arbeidet i Justisdepartementets Lovavdeling.

Elisabeth Gording Stang er dr. Jur. fra Universitetet i Oslo 2007, og ansatt ved OsloMet, Fakultet for samfunnsvitenskap, siden 2008 der hun nå er professor i rettsvitenskap. Hun har omfattende undervisnings-, veilednings- og forskningserfaring innenfor områdene barnerett, menneskerettigheter og utlendingrett, med særlig fokus på barns rettsstilling i barnevernet, ved foreldrekonflikter, i utlendingssaker og i straffesystemet. Stang er også en aktiv deltaker i samfunnsdebatten på sine forskningsfelt. For fullstendig oversikt over publikasjoner, se <https://app.cristin.no/search.jsf?t=elisabeth%20gording%20stang>

